

Waltz üzerine Notlar

Waltz'un kitabı, önemli bir teorik üslûp çizgisinde yer alır. Bu üslûbun belirleyici özelliği belirli bir alan—Waltz söz konusu olduğunda, uluslararası siyaset alanı—hakkındaki uzun vadeli sonuçların ayırık bir önermeler kümesinden çıkarsanmasıdır. Bu siyaset teorisi üslubunun klasik örneği Hobbes'un *Leviathan*'ıdır.

Burada Hobbes, insan doğası hakkındaki asgari ve makul bir önermeler kümesinin siyasal toplum hakkında büyük sonuçları imlediğini iddia eder. Özellikle, şu iki iddiayı öne sürer: İlk olarak, **eğer** insanlar kendi yaşamlarını devam ettirmek ve gelecekte iyi bir yaşam sürmek kaygısını taşıyorlarsa; diğerlerinin davranışlarının arkasında yatan itkiler hakkında kesin bir bilgiye sahip değillerse; doğal kapasiteler açısından nispeten eşitlerse; yaşamlarını devam ettirmelerinin ve mutluluklarının diğerlerinin davranışlarına bağlı olması anlamında karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisindelerse; öz-değerleri hakkındaki kendi yargılarıyla ilgileniyorlarsa ve kendi uzun vadeli çıkarları aleyhine hareket etmelerine neden olabilecek çeşitli tutkulara (korku, şeref, gıpta ve kıskançlık gibi) maruz kalabiliyorlarsa **bu durumda**: İlk olarak, (herhangi bir otoritenin olmaması anlamında) anarşi koşulları altında, herkesin savaşmaya hazır olduğu (ve kendilerinden başkalarının da savaşmaya hazır olduklarını bildikleri) bir savaş durumu olacaktır ve bunun sonucunda yaşam pis, berbat, acımasız ve kısa olacak, yaşamı devam ettirmek ve gelecekte iyi bir yaşam sürmekle ilgili kaygılarımız geliştirilemeyecektir. İkinci olarak, anarşi ve çatışma sorunu karşısında tek kalıcı çözüm, herkesin tek bir mutlak siyasal otoritenin iradesine ve yargısına ortak olarak boyun eğmesi olacaktır. Dahası, bu ikinci iddiaya göre, biraz önce belirttiğim koşulları önceleyen farklı koşullar insan doğası hakkındaki

hakikatleri barındırmaktadır: insanların bu tür koşullar altında nasıl oldukları hakkında değil bizatihi insan olmağının nasıl olduğu hakkındaki hakikatler.

Şimdi, Waltz'un bakışıyla Hobbes'un bakışı arasında birtakım önemli benzeşmelerden bahsedebiliriz. Ama burada, aslî örtüşme noktalarıyla ilgilenmiyorum. Daha ziyade, her ikisinin de açık bir şekilde ayrı olan bir varsayımlar kümesinden kapsayıcı sonuçlara ulaşmış olmalarıyla ve bu varsayımları büyük ölçüde doğru addetmeleriyle ilgileniyorum. Hobbes söz konusu olduğunda bu küme, insanlar hakkındaki varsayımları; Waltz söz konusu olduğunda bu küme, devletlerin konumları hakkındaki varsayımları kapsıyor.

Buna bağılı olarak, her ikisinin argümanlarını değerlendirirken iki soru sormamız gerekiyor: (1) Vardıkları sonuçlar önermelerden mi çıkıyor? Öyleyse, Hobbes söz konusu olduğunda insanlar hakkındaki varsayımların makul bir açıklıkta ifadelendirildiklerinde, doğa durumunun gerçekten de savaş durumu olacağını ve tek kalıcı çözümün mutlak iktidar kullanımı olacağını imleyip imlemediklerini öğrenmek istiyoruz. Locke'cu Hobbes eleştirisinin en azından bir versiyonu, temelde Hobbes'cu önermelerden yola çıktığınızda daha sınırlı, anayasal bir yönetimi savunabileceğinizi söyler. (2) İkincisi, eğer koşullar önermelerden çıkıyorsa önermelerin bu kadar geniş bir uygulanabilirliğe sahip olup olmadıklarını öğrenmek istiyoruz. Bu durumda, Rousseau'cu Hobbes eleştirisinin bir versiyonu, Hobbes'un aktörleri arasında kalıcı bir barışın temin edilebilmesi için mutlak iktidara gereksinim duyulabilirken, her halükârda, Hobbes'un, insanları, diğerleri arasında muhtemel bir toplumsal koşullar kümesi altında tanımlarken doğalarına değil—birçok diğer ihtimalden bahsedildiği için—olageliş hallerine dayandığını söyler.

Bu iki eleştiri çizgisi birbirinden farklıdır: İlki, önermelerin siyasi imkânları, argümanda farzedildiğinden daha az kısıtladığını öne sürer. İkincisi, önermelerin

çok kısıtlayıcı olabileceklerine işaret eder, ama sonrasında önermelerin sunuldukları hallerinden çok daha tarih-bağımlı olduklarını ve sabitlenmiş olarak alınmaları gerekmediğini ileri sürer. Öte yandan, bu iki eleştiri çizgisi toplumsal ve siyasal imkânların kapsamının, teoride önerilenden çok daha geniş olduğunu ileri sürmeleri açısından ortak bir noktada buluşurlar. Bu önemli bir sonuçtur. Öyleyse, Waltz'un teorisini incelerken üç konuda bilgi sahibi olmak isteriz: (1) Uluslararası siyasetin işleyişine bakarken savunduğu ana iddialar nelerdir? (2) Devletler ve aralarındaki ilişkiler hakkındaki önermeleri nelerdir? (3) Önermeleri bizi vardığı sonuçlara götürüyor mu? Bu alıştırmayı yapmamızın nedeni ise mantıksal boşlukları tartışmak değil, imkân alanının Waltz'un argümanının önerdiğinden daha geniş olup olmadığını görmek.

1. Waltz'un yapısal/sistem teorisinden çıkarsadığı sonuçların bir kısmına baktığımızda devletlerin birbirleriyle ilişkilerinde nasıl davrandıklarına dair temel iddialarla karşılaşırız.

- Uluslararası siyaset, iç siyasetin aksine, *kendi kendine yeten bir sistemdir* (eylem ilkesi). Bu, hem örgütsel düzeyde hem de motivasyon düzeyinde okunabilir: (i) Örgütsel düzeyde, fâiller (devletler) *kendilerini savunmaya* hazır olmalıdırlar; iç sistemde ise bir örgüt özel bir güç karşısında korunma sağlar. (ii) Motivasyon düzeyinde, devletler “kendi çıkarları için harekete geçerler” (113); “güvenlik nihâi amaçtır” (126). Daha özelden, devletler, *Reelpolitik* fikrine bağlı olarak tanımlanan yöntemleri kullanırlar (117): (a) devlet çıkarı eylemin kaynağını oluşturur; (b) devletlerin yapması gerekeni “devletler arasındaki kontrolsüz rekabet” belirler; (c) devletler, söz konusu belirlenmiş ihtiyaçlarına yönelik politikalarda karar kılabilirler; (d) başarı, devletin bekası ve güçlenmesiyle ölçülür. Burada sormak istediğimiz soru şu: Uluslararası siyasetin kendi kendine yeten bir sistem olduğu doğru mudur? Ve eğer bu, örgütsel anlamda kendine kendine yeten bir sistemse devletler neden Reelpolitiğin yöntemlerini kullanırlar? Politika uygulamasında diğer hangi yöntemler kullanılabilir?

- Devletler sistemi *güç dengesini* çağırır: (i) Dengeleme açısından, daha güçlüden yana olmaktan ya da suçu başkasına atmaktan ziyade

dengelemeyi görüyoruz (bu, yükü başkasına atmanın hiç olmadığı anlamına gelmiyor; ancak, bir başkasının yükü üzerine alması beklendiği zaman olur anlamına geliyor). (ii) Güç kısmı söz konusu olduğunda ise devletler, tehditler karşısında değil, *güç* ya da *yapabilirlikler* karşısında denge kurarlar (güç dengesizlikleri açısından doğru): Buradaki ayırım tehdit değerlendirmesinin niyetlerin değerlendirilmesini gerektirmesiyle ilgilidir. Öyleyse, söz gelimi, askerî harcamalardaki büyüme, daha az güçlü devlet/ittifak örneklerinde, niyet değerlendirmelerinden bağımsız olarak, daha güçlü devlet/ittifak örneklerine kıyasla daha fazla olacaktır: Burada, en başta, başkalarının size neler yapabileceğinden duyduğunuz endişe belirleyici olur, yapmaya niyet edip etmedikleri değil. (iii) Şaşırtıcı müttefikler (Fransa/Rusya) arasında kurulan ittifakları ve şaşırtıcı uygulamaların benimsenmesini (İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD'nin büyük askerî harcamaları) dengeyi sağlayan politikalar arasında yer alır.

- Devletler birbirlerine *öykünürler* (127-28) ve devletler arası rekabetin normlarını benimserler. Öykünmenin ve benimsemenin sonucunda ortaya çıkan davranışta birlik, kültür, rejim ve tarih temelinde kurulan bir birlikten daha büyüktür: (i) Rakiplerinin askerî uygulamalarına ve doktrinlerine öykünürler; bu, söz konusu uygulamalar ve doktrinler kendi emelleri ve ideolojileriyle çelişse de böyledir (devrimci rejimler örneğini düşünün); (ii) farklı rejimlere ve kültürlere sahip devletler, aralarındaki farklar göz önüne alındığında beklenenden daha fazla ortak unsura sahip uygulamaları benimserler.

- Devletler, genellikle, *işbirliği yapmak* konusunda başarısız olurlar: (i) Bu başarısızlıklar, uzmanlaşma ve ittifaka bağlı bağımlılık vasıtasıyla, ya da (bir kaynağın kullanımı ya da fayda oluşturma konusunda) ortak bir kurallar kümesini kabul etmekle karşılıklı kazanımlar söz konusu olduğunda ve bu kazanç ihtimalinin iyi kavrandığı durumlarda bile geçerlidir; (ii) bu, sınırlı işbirliği örüntülerinden, yeni politikalar ve yeni anlaşmalar benimseyerek çıkma çabaları başarısızlığa meyillidir.

- *İki kutuplu sistemler çok kutuplu sistemlerle karşılaştırıldığında*, temelde, çok farklı şekillerde işlerler: (i) İki kutuplu sistemlerde dengeleme, aslen, gücün farklı temellerini artırmaya yönelik çabalar kapsamında ortaya çıkar (daha emperyal ya da sömürgeci bir biçim de olabilir). Çok kutuplu sistemlerde, dengeleme, aslen, ittifaklar (ve böl-yönet) vasıtasıyla işler: Bu, iki kutuplu ve çok kutuplu sistemler arasındaki belirleyici farktır (163). (ii) İki kutuplu sistemler çok kutuplu sistemlere göre daha istikrarlıdır. Burada "daha istikrarlı" daha barışçıl anlamına gelir ("istikrar"ın ikinci anlamı işbirliği açısından elverişli olmakla bağlantılıdır).

2. Bu Örüntülerin Yapısal Teorisi

- Bu özelliklerle ilgili başat açıklama, sistem yapısıdır: (i) *Yapı*, bölümlerin belirli bir şekilde düzenlenmesidir; birimler (konumlar) arasındaki ilişkiler sistemidir. (ii) *Yapı*, birimlerin içsel özelliklerinin (rejimleri, kültürleri, tarijleri, amaçları ya da kapasitelerinin) tanımlanması değildir (diğerlerinin kapasiteleriyle bağlantılı olmadığı sürece).

- Ana yapısal ayırım, “düzenleyici ilkeler” olarak *anarşi ve hiyerarşi* arasındadır: (i) Uluslararası siyasette birimler devletlerdir. (ii) Devletler arasındaki temel ilişki anarşiyle tanımlanır. (iii) Anarşide gücün özel kullanımını engellemeye yönelik olarak örgütlenmiş bir fâil yoktur (104); oysa, hiyerarşide gücün meşru kullanımı üzerinde tekel vardır.

- Düzenleyici ilkeler böyle belirlendiğinde, yapısal farklılaşma: (i) Yapabilirliklerin dağılımı, diğer bir ifadeyle, büyük güçlerin (ya da kutupların) sayısı; (ii) ittifak yöntemleri arasındaki farklar nedeniyle, temel ayırım iki kutupluluk ve çok kutupluluk arasındadır; (iii) güç çok boyutlu ve sınırları ve nüfusu da içerecek şekilde, yapabilirliklere göre belirlenmiş bir düzenlemede ifadesini bulan bir çok boyutunun birikimsel sonucudur.

- Yapısal açıklama (nedensellik): (i) Devletler arasındaki ilişkilerin işleyişiyle ilgili sonuçlar, yapı—bizâtihi anarşi ve yapabilirliklerin dağılımı—hakkındaki varsayımlardan çıkar; (ii) yapı-sonuç arasındaki nedensellik ya rekabet/seçim ya da kabullenme vasıtasıyla gerçekleşir; (iii) burada bakılan, daha önceki bir olayın akabindeki bir olaya yol açması ya da bir fâil tarafından niyetlenen sonucun ortaya çıkması değil, fâillerin eylemleri üzerindeki kısıtlara referansla bir örüntünün ya da düzenliliğin açıklanmasıdır.

3. Yapısal Teoriyle Çıkarımlar arasındaki Bağlantılar

- Reelpolitiğin yöntemlerinin kullanılmasının nedenleri nelerdir? (i) Bunun yanıtlarından biri, devletlerin karakteristik amaçlarının varsayıldığı ya da koyutlandırıldığıdır: Diğer bir ifadeyle, devletler çıkarlarının peşinde koşarlar ve güvenlik en önemli çıkardır. Bunlar varsayılr ve ardından bu varsayımların hangi sonuçlara yol açtığını görürüz. Ancak, Waltz daha farklı bir şey söylüyor (117): Sonuçlar, özellikle anarşi tarafından dayatılanlar olmak üzere, yapısal kısıtlardan kaynaklanır. (ii) Öyleyse, yukarıdaki soruya verilen, yapısal nitelikteki ikinci bir yanıt, bunun, doğal seleksiyon modeli üzerinden tanımlanan bir ayıklanma meselesi olduğudur. Doğal seleksiyon modelinde, bir nüfus içerisindeki bir hasletin yaygın mevcudiyeti, bu hasleti taşıyan organizmaların üremedeki başarılarıyla ve bu haslete sahip olmayan organizmaların başarısızlıklarıyla açıklanır. Başarısız olan organizmalar “yoldan çıkarlar” (77). Öyleyse, buradaki fikir, anarşi koşulları altında Reelpolitiğin yöntemlerini kullanmayan devletlerin, iflas eden şirketler gibi ortadan kalkacağıdır (77). Bu argüman, yapısal kısıt fikrini—

farklılaşmayı azaltan bir kısıtlama gibi işleyerek bir sonucu açıklayan yapısal bir neden fikrini— somutlar. Fakat burada uygulamayla ilgili bir sorun var: Devletler ÇOK nadir ortadan kalkarlar. (iii) Bazen, devletlerin, sosyalleşme sürecinin bir parçası olarak diğer başarılı devletlere öykündükleri söylenir: “Bazı devletler nispeten daha iyi durumdalarsa diğerleri onlara öykünecekler ya da yoldan çıkacaklardır.” (118). Ancak, öykünme beka için gerekmedikçe ya da siyasi karar alıcıları yönlendiren unsurlar konusunda daha tözel varsayımlar yapmadığımız müddetçe, farklılaşmayı kayda değer bir şekilde azaltmaya yönelik olarak işleyen ve bütün devletleri Reelpolitiğin yöntemlerini kullanmaya iten bir öykünme beklentisi içerisinde neden olmamız gerektiği açık değil. (iv) Waltz’un bu yöntemlerin kullanımlarını, karar alıcıların rasyonelitetlerine ya da psikolojilerine dayanmadan—birimler arası ilişkilerden vazgeçmeden, ama birimlerin özelliklerine dayanmadan—yapısal olarak açıklamak istemesi önemli.

- Anarşi neden güç dengesine yol açar? (i) Buradaki fikir devletlerin Reelpolitiğin yöntemlerini kullanmaları halinde
- İki kutuplu sistemin özellikle istikrarlı olmasının nedeni nedir? (i) İki kutuplu bir sistemde büyük güçler arasındaki, karşılıklı savunmasızlık anlamında karşılıklı bağımlılık düzeyi ve kutupların çevreye bağımlılık düzeyi çok düşüktür. Öyleyse, buradaki sezgisel fikir çok savunmasız değilsen olan bitenin büyük bir kısmına karşı kayıtsız kalabilirsin olabilir: “Ticari ortaklarımızı kaybetmenin maliyeti ve olasılığı oldukça düşüktür” (159). Bu durumda, büyük güçler kendi güvenliklerini garanti altına almak için gereken her şeyi yapabilirler. (ii) İki kutuplu bir sistemde büyük güçler karar alırken diğer güçlerle uyumlaşma ihtiyacı duymazlar; bu durum, esneklikten ziyade katılığa yol açabilir. (iii) İki kutuplu bir sistemde büyük güçler sorunların diğer büyük güçler tarafından çözülmesini bekleme lüksüne sahip olmadıkları için sorumluluk hissi daha nettir (bu, yükü başkasına atmayı da asgari düzeye çeker). (iv) İki kutuplu bir sistemdeki istikrar, sistemin herhangi bir parçasında meydana gelen değişikliklere bağlı olarak bozulabilir.
- Anarşik yapı, devletler arası işbirliğini iki biçimde sınırlandırır (105-107): (i) İşbirliğinin getirdiği faydaların nasıl bölüşüleceğiyle ilgili kaygılardan dolayı. Bu, kazançlar güce dönüştüğü için güvenlik açısından zarar verici ya da yıkıcı olabilir (iç siyasette, gıpta duygusu güçlü olmadığı ya da sıfır toplamı bir siyaset söz konusu olmadığı müddetçe görece kazançlarla ilgili kaygılar çok belirleyici olmayabilirler). Bu durumda, diğer bir devletin faydadan daha fazla pay aldığı bir proje kapsamında işbirliğine girmek dengelemeyle tutarsız olacaktır. (ii) Bağımlılık ve bunun sonucunda ortaya çıkan savunmasızlıkla ilgili kaygılardan dolayı: “Devletler kendilerini, bağımlılığın arttığı durumlara isteyerek sokmazlar” (107). Öyleyse, uzmanlaşmanın da sınırları vardır. (iii) Başarısız işbirliği girişimlerinden kaynaklanan arzu edilmeyen sonuçlar uluslararası siyasetin yapısını yansıttıkları için uluslararası siyasal sistemin yapısını değiştirmeden bu

durum da değiştirilemez. Ve yapıyı değiştirmek büyük örgütsel maliyetlere, hiyerarşiyi birarada tutabilmek için çok güçlü olması gereken bir merkezî gücün oluşturulmasının yaratacağı birçok çatışmaya yol açacaktır (111-12).